

שמחה – בעל התניא – חלק א'

נמשיך לעסוק בנושאים שיילמדו בחוברת הבאה – מבוא למשנת הראיה ב'. אחד הנושאים יהיה 'שמחה ועצבות'.

מאוד קל לשכנע בני אדם שצריך להיות שמח, מהסיבה הפשוטה שאדם אוהב להיות שמח. משום כך כאשר אנחנו באים לברר את המקורות לחובת (!) השמחה בעבודת השם עלינו לשים שניה את התחושות בצד ולנסות לברר את הדברים בצורה מדוייקת, אחר כך נוכל לשמוח באופן חופשי...

המקור הראשון לחובת השמחה בעבודת השם הוא בספר דברים (פרשת כי תבוא פרק כ"ח פסוק מ"ז). לאחר שהתורה מפרטת את הקללות העלולות לבוא אם לא נשמור מצוות התורה מוסיפה: "תחת אשר לא עבדת את השם אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל" וכפי שהבין זאת הרמב"ם:

"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן. עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב"

(רמב"ם זמנים הלכות לולב פרק ח' הלכה ט"ו)

השמחה שמדבר עליה כאן הרמב"ם היא שמחה שאינה מטרה אלא היא תוצאה, זאת אומרת זה לא שאני מחליט להיות שמח ואז אני חושב איך אני מגיע לזה, אלא שהרמב"ם דורש פה להיות שמח מעשיית המצוות ומקרבת השם. אם אני מקיים מצוות ללא שמחה אז זה סימן שאיני מעריך את המצוות כראוי או שאיני משיג את גדולת השם כראוי, ולכן אין לי שמחה בקיום מצוותיו ובהתקשרות אליו.

בדילוג גדול אנו עוברים מתקופת הראשונים אל ספר התניא. האדמו"ר הזקן בספר התניא מביא 2 נימוקים למה צריך להיות בשמחה, אחד עקרוני ואחד פרקטי.

הנימוק העקרוני הוא שאם אדם אינו שמח, זה אומר שהטוב האלוקי והאמונה שכל מה שקורה זה מתוך טובו האינסופי של השם יתברך אינם נטועים כראוי בתודעתו, ואם כן הוא בעצם "כופר קטן", זאת אומרת שהוא מאמין שהכל מהשם אבל לא עד הסוף:

להשכילך בינה. כי לא זו הדרך ישכון אור השם להיות חפץ בחיי בשרים (היינו חיים שכל מטרתם הנאה גשמית בלבד) ובני ומזוני (ובנים ומזונות, שלישייה זו "בנים חיים ומזונות" היא כלל, וכינוי לכל ענייני העולם הזה) כי על זה ארז"ל בטל רצונך כו', דהיינו שיהיה רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל בענייני עולם הזה.

וביאור הענין (או במילים אחרות לבאר איך אפשר להגיע למצב כזה שכל ענייני העולם אינם משנים כלום במצב הרוח של האדם) הוא רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית, דהיינו שהבריאה יש מאין הנקרא (הערה: ה'אין' שממנו התהווה העולם אינו 'אין' במובן של "ריק" או חוסר מציאות, אלא הוא האינסוף האלוקי – שלגבינו, מאחר ואין לנו תפיסה בדברים אינסופיים, נראה 'אין') 'ראשית חכמה' והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא (כי היא אינסופית). (ו)הבריאה הזאת היא בכל עת ורגע, שמתהווים כל הברואים יש מאין מחכמתו יתברך המחיה את הכל. וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויציר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש, האיך יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים מבני חיי ומזוני או שארי יסורין בעולם? הרי ה'אין' שהיא חכמתו יתברך, הוא מקור החיים והטוב והעונג והוא העדן שלמעלה מעולם הבא, רק מפני שאינו מושג, לכן נדמה לו רע או יסורים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב, רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו ... והרי זה ככופר ח"ו ועל כן הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת.

כוונת הדברים היא שהאדם המאמין, שמאמין שבאמת עצם מציאות העולם מתהווה כל רגע מרצונו של השם יתברך שהוא הטוב ביותר, ברור לו שהכל טוב מאוד. ואם לא ברור לו, סימן שאינו מאמין עד הסוף.

מחר נראה נימוק פרקטי מספר התניא, לצורך בשמחה, ולסיום נראה מאמר זהר מפתיע שצוטט על ידי הרבי מלובביץ' במכתביו.

שמחה – בעל התניא – חלק ב'

אתמול ראינו שתי סיבות אמוניות מדוע העובדה שאדם אינו שרוי בשמחה מצביעה על חסרונות רוחניים ואמוניים. היום נראה נימוק נוסף מספר התניא למה חשוב להיות שמח. לצורך זה בעל התניא מביא משל, וזה לשונו:

צריך לאודעי (להודיע) כלל גדול, כי כמו שנצחון - לנצח דבר גשמי, כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה, הנה, אם האחד הוא בעצלות וכבודות ינוצח בקל ויפול, גם אם הוא גבור יותר מחבירו, ככה ממש בנצחון היצר: אי אפשר לנצחו בעצלות וכבודות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן, כי אם בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם

(תניא פרק כ"ו)

אדם, לפי זה, צריך להיות שמח, כיוון שהוא בתפקיד תמידי, הוא עבד שעושה עבודת בוראו, ואם יהיה עצוב לא יעשה אותה כראוי!

לאחר קטע זה אדמו"ר הזקן מקדיש כמה קטעים ארוכים להסביר כיצד ניתן להתגבר על כל הדברים שגורמים עצבות, ובכללם גם גורמים "תורניים" כמו עצב על עבירות שעבר וכו' (שווה קריאה...).

המשותף בכל הטעמים שהבאנו עד עתה הוא היותם נימוקים שאינם מתייחסים לשמחה כמצוה בפני עצמה שראוי לשאוף אליה כמטרה, אלא כאמצעי לעבודת השם ראויה או כתוצאה של עבודת השם ראויה.

הסיבה הבאה לשמחה, אותה נביא כעת, מתייחסת לשמחה כדבר חיובי בפני עצמו: במכתב שלהרבי מלובאביץ' הוא כותב:

הוספה בביטחון ושמחה מלמטה מוסיפה בכל זה מלמעלה, וכהוראת הזוהר הקדוש: (תצוה קפד ב) (כאן מצטט הרבי חלק ממאמר זוהר, שנביאו כאן במלואו): תא תזי, עלמא תפאח, קיימא לקבלא תדיר, והוא אקרי אבן טבא. ועלמא עלאה לא יהיב ליה, אלא פגוונא דאיהו קיימא. אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא, פדיו חכי נהרין ליה מלעילא. ואי איהו קיימא בעצבו, נהבין ליה דינא בקבליה.

פגוונא דא, (תהלים ק) עבדו את ה' בשמחה. חדנה דבר נש, משיף לגביה חדנה אקרא עלאה.

(תרגום: בא וראה, העולם התחתון, עומד למולו תמיד, והוא נקרא אבן טובה. והעולם העליון לא נותן לו, אלא כמו שהוא עומד, אם הוא עומד בהארץ פנים מלמטה, כמו כך מאירים לו מלמעלה. ואם הוא עוד בעצבות נותנים לו דינים למולו, כמו זה (כתוב) עבדו את השם בשמחה, שמחה שהאדם שמח מושכת אליו שמחה אחרת עליונה)

הזוהר מחדש לנו כי השמחה היא מצב חיובי שמעורר שמחה למעלה וממילא הורדת שפע. כגודל החידוש של נקודה זו כן גודל פשטותה. כפי שאב אוהב שבנו שמח וכאשר הוא שמח גם האב שמח, כך הקדוש ברוך הוא, מעבר לכל הדרישות שלו מאתנו, וליתר דיוק מאחורי כל אותם דרישות, עומדת האהבה שלו אלינו והרצון שלו שפשוט יהיה לנו טוב ונהיה שמחים, וכאשר אנו שמחים הוא שמח ושמחה מולידה עוד אהבה ונתינה.

(כמובן, השמחה שאנו מדברים עליה היא שמחה של אמונה ושל קשר עם הקב"ה, והיא מעמידה את האדם במצב נכון ומזומן יותר לקיום המצוות).

שמחה – ליקוטי מוהר"ן – חלק א'

אחד האישים הבולטים בין גדולי ישראל שעסק בשמחה היה ר' נחמן מברסלב. בתורתו הוא חוזר על יסוד זה פעמים רבות ועל חשיבותו בעבודת ה'. נלמד חלק מתורה רפ"ב מליקוטי מוהר"ן העוסקת בחשיבות השמחה.

את דבריו פותח ר' נחמן בצורך לדון לכף זכות. כאשר מתבוננים על אדם ומוצאים בו נקודות טובות, נקודות אלה מקבלות יותר משמעות, ודבר זה משפיע על האדם. בכך יש אפשרות להעלות ולרומם אדם רשע – על ידי מציאת נקודה טובה הקיימת בו. מחר נלמד איך עצה זו יכולה להשפיע גם על המבט שלנו על עצמנו.

דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע. ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות ויוכל להשיבו בתשובה. וזה בחינת "יעוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו", הינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות ואף על פי שאמתה רואה שהוא רשע גמור אף על פי כן צריך אמתה לחפש ולבקש למצא בו מעט טוב, ששם אינו רשע. וזהו 'יעוד מעט ואין רשע', שצריך אמתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדין, ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועל ידי זה שאמתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע ואתה דן אותו לכף זכות, על ידי זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישוב בתשובה על ידי זה, וזהו 'יעוד מעט ואין רשע', על ידי שמוצא בהרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, על ידי זה 'והתבוננת על מקומו ואיננו', הינו כשתבונן ותסתכל על מקומו ומדרגתו ואיננו שם על מקומו הראשון, כי על ידי שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקודה טובה, ודנין אותו לכף זכות, על ידי זה מוציאין אותו באמת מכף חובה לכף זכות, והתבוננת על מקומו ואיננו, כפ"ל, וקבן.

שמחה – ליקוטי מוהר"ן – חלק ב'

אתמול למדנו שכאשר דנים אדם לכף זכות ומוצאים נקודות טובות באדם אחר, אנו מחזקים את הנקודה הטובה שבו ובכך מרוממים את האדם. היום נלמד שהאדם יכול לדון לכף זכות גם את עצמו – לחפש בתוכו נקודות טובות ולאתר נקודות של התרוממות גם במצוות שנעשו בצורה חסרה.

מציאת הנקודות הטובות בעצמו מובילה את האדם לשמחה, ובנוסף, כפי שלמדנו אתמול, היא גם באמת מרוממת את האדם ומחזקת את כוח הטוב הקיים בו.

וכן צריך האדם למצוא גם בעצמו, כי זה ידוע שצריך האדם לזהר מאד להיות בשמחה תמיד, ולהרחיק העצבות מאד מאד [כמבאר אצלנו כמה פעמים], ואפילו שקשמתחיל להסתפל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים, ורואה הבעל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה, חס ושלום, אף על פי כן אסור לו לפל מזה, רק צריך לחפש ולמצא בעצמו איזה מעט טוב, כי איך אפשר שלא עשה מימיו איזה מצוה או דבר טוב. ואף שקשמתחיל להסתפל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתם, הינו שרואה שגם המצוה והדבר שבקדשה שזכה לעשות הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה, עם כל זה איך אפשר שלא יהיה באותה המצוה והדבר שבקדשה איזה מעט טוב, כי על כל פנים איך שהוא, על כל פנים היה איזה נקדה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצוא בעצמו איזה מעט טוב כדי להחיות את עצמו, ולבוא לידי שמחה כנ"ל. ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדין מעט טוב, על ידי זה הוא יוצא באמת מכף חובה לכף זכות ויוכל לשוב בתשובה, בבחינות "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו", כנ"ל, הינו כמו שצריכין לדון אחרים לכף זכות אפילו את הרשעים ולמצא בהם איזה נקודות טובות, ועל ידי זה מוציאים אותם באמת מכף חובה לכף זכות, בבחינת ועוד מעט וכו' והתבוננת וכו', כנ"ל, כמו כן הוא אצל האדם בעצמו, שצריך לדון את עצמו לכף זכות ולמצא בעצמו איזה נקדה טובה עדין. כדי לחזק את עצמו שלא יפל לגמרי, חס ושלום, רק אדרבא יחיה את עצמו, וישמח את נפשו במעט הטוב שמוצא בעצמו, דהינו מה שזכה לעשות מימיו איזה מצוה או איזה דבר טוב. וכמו כן צריך לחפש עוד, למצוא בעצמו עוד איזה דבר טוב, ואף שגם אותו הדבר הטוב הוא גם כן מערב בפסלת הרבה, עם כל זה יוציא משם גם כן איזה נקדה טובה, וכן יחפש וילקט עוד הנקודות טובות.

שמחה – ליקוטי מוהר"ן – חלק ג'

אתמול למדנו שעל האדם לאתר בתוכו נקודות טובות. בכך הוא מביא את עצמו לידי שמחה. היום נראה שמציאת הנקודות הטובות מובילה ל'עשית ניגונים' – בפשטות הכוונה היא ליכולת להודות לה' ולעבדו בשמחה.

ניתן להסביר ברובד עמוק יותר – הניגון מסמל הרמוניה של כוחות שונים המתאחדים יחד ליצירה אחת. בשונה מאדם עצוב, שכוחותיו מדוכאים, האדם השמח מלא כוחות ואנרגיות. האדם שמצליח לדון את עצמו לכף זכות ולשמח, מצליח להחיות את כוחותיו ולהתמלא בעוצמות, שיחדיו יוצרים מנגינה והרמוניה של כוחות האדם השונים שמכוונים כולם לעבודת ה'.

ועל ידי זה נעשין נגונים, פמבאר במקום אחר, בחינת מנגן בכלי זמר, שהוא בחינת שמלקט הרוח טובה מן הרוח נכאה עצבות רוח, עין שם. [והקלל: פי נגינה דקדושה היא גבוה מאד מאד פידוע, ועקר הנגון נעשה על ידי ברור הטוב מן הרע, שעל ידי שמבררין ומלקטין הנקודות טובות מתוך הרע, על ידי זה נעשים נגונים וזמירות, עין שם היטב]. ועל פו, על ידי שאינו מניח להפיל את עצמו, ומחיה את עצמו במה שמחפש ומבקש ומוצא בעצמו איזה נקודות טובות, ומלקט ומברר אלו הנקודות טובות מתוך הרע והפסלת שבו וכו', פנ"ל, על ידי זה נעשין נגונים, פנ"ל, ואזי הוא יכול להתפלל ולזמר ולהודות לה'. מחמת גשמיותו ומעשיו הרעים שרואה שהוא רחוק מאד מאד מן הקדושה באמת אזי על פי רב אינו יכול להתפלל כלל מחמת זה, ואינו יכול לפתח פיו כלל, מחמת גדל העצבות והמרה שחורה והכבדות שנופל עליו על ידי שרואה גדל עצם רחוקו מהשם יתברך, אכל כשהוא מחיה את עצמו על פי העצה הפנ"ל, דהינו שאף על פי שיודע בעצמו שיש לו מעשים רעים וחסרונים הרבה מאד והוא רחוק מאד מאד מהשם יתברך אף על פי כן הוא מחפש ומבקש ומוצא בעצמו עדין איזה נקודות טובות פנ"ל, ומחיה ומשמח את עצמו בזה, פי בודאי ראוי להאדם, להגדיל שמחתו מאד בכל נקודה ונקודה טובה מקדשת ישאל שמוצא בעצמו עדין, ואזי כשמחיה ומשמח את עצמו, על ידי זה פנ"ל אזי הוא יכול להתפלל ולזמר ולהודות לה'.

וזה בחינת: אומרה לאלקי בעודי דיקא, הינו על ידי בחינת העוד שלי, שאני מוצא בעצמי בחינת 'עוד מעט ואין רשע', פנ"ל, על ידי אותה הנקודה, על ידי זה אוכל לזמר ולהודות לה', פנ"ל. אומרה דיקא, הינו זמירות ונגונים שנעשין על ידי שמלקט הנקודות טובות פנ"ל. [והזהיר רבנו, זכרנו לברכה, מאד לילך עם התורה הזאת, פי הוא יסוד גדול לכל מי שרוצה להתקרב להשם יתברך, ולכל יאבד עולמו לגמרי חס ושלום, פי רב בני אדם שרחוקים מהשם יתברך עקר רחוקם הוא מחמת מרה שחורה ועצבות מחמת שנופלים בדעתם מחמת שרואים בעצמם גדל חלקולם ששקלקלו מעשיהם כל אחד כפי מה שיודע בעצמו את נגעי לבבו ומכאוביו, ומחמת זה הם נופלים בדעתם, ורבו מראשים עצמו לגמרי ועל ידי זה אינם מתפללים בכונה כלל ואינם עושים אפילו מה שהיו יכולים לעשות עדין, על פו צריך האדם להשפיל מאד על דבר זה, פי כל הנפילות שבדעתו, אף על פי שהוא מחמת מעשים רעים שעשה באמת, עם כל זה, הנפילה שבדעתו, והעצבות והמרה שחורה שנופל עליו על ידי זה הפל הוא רק מעשי בעל דבר (יצר הרע), שמחליש דעתו כדי להפילו לגמרי, חס ושלום. על פו צריכין להתחזק מאד, לילך עם התורה הזאת, לחפש ולבקש בעצמו בכל פעם איזה מעט טוב ונקודות טובות וכו', פנ"ל, ועל ידי זה יחיה וישמח את עצמו, ויצפה לישועה עדין, ויוכל להתפלל ולזמר ולהודות לה', בבחינת 'אומרה לאלקי בעודי', פנ"ל, ועל ידי זה יזכה לשוב באמת אל ה' פנ"ל]

לימוד אמונה – חלק א'

עם ישראל ותורתו הם בני יותר מ-3000 שנה. בתורת ישראל ישנה התייחסות רבה לעניינים מעשיים קרי מצוות, אולם ישנה גם התייחסות לענייני אמונה, מחשבה ומידות. אצל חז"ל, מצאנו בגמרא שהיא משלבת הלכה ואגדה (חשוב להדגיש ששילוב זה אינו עירוב תכנים אלא קשר והשפעה של לימוד אחד על רעהו. אדם לא חי בהפרדה גמורה בין מה שהוא חושב למה שהוא מרגיש ולמה שהוא עושה. כמו כן בתורה, שהיא תורת חיים במובן שהיא נוגעת בכל חלקי הנפש והגוף העולם והחיים, הדברים משולבים יחדיו).

הראשון שראה צורך לאגד את החלק ההשקפתי של אמונת ישראל כיחידה בפני עצמה ולסדרו כשיטה הוא רס"ג. רס"ג, מאחרוני גאוני בבל, התמודד כמנהיג בתקופתו עם כל מיני רוחות של פילוסופיה ושל קראות (מיסודו של "ענן" (מי שביסס את התנועה הקראית), שהשפעתה הייתה גדולה באותה תקופה במצרים - ארץ הולדתו של רס"ג) והוא ראה לנכון לכתוב לצורך השעה ספר המסדר את השקפות היהדות בנושאים שבין אמונה ופילוסופיה ועוד, בטוענו שהשכל והמסורת בהכרח משתלבים זה עם זה. לצורך זה הוא כתב את הספר "הנבחר באמונות ובדעות" או בשמו היותר מוכר "אמונות ודעות" שחלקו המרכזי נלמד בעבר במסגרת תכנית הלימוד היומי באמונה. ניתן היה לומר כי המגמה של רס"ג היא אך ורק להתמודד עם הרוחות מבחוץ, אולם הוא עצמו מעיד בהקדמה לספרו שמטרת הלימוד היא כפולה, וזה לשונו:

דע, יחנך השם, אתה המעיין בספר זה, כי מה שאנחנו חוקרים ומעיינים בענייני אמונתנו הוא לשני עניינים, האחד כדי שיתאמת לנו בפועל מה שידענו מפי נביאי השם בידיעה. והשני כדי שנשיב לכל מי שיטען עלינו בענייני אמונתנו.

אנו רואים בנימוקו הראשון שידיעת האמת היא מטרה בפני עצמה וללא קשר דווקאי לצורך פולמוסי זה או אחר, שהוא הנימוק השני.

לגבי טיב של חשיבותה של ידיעת האמת, ניתן להבין באופן פשוט כי מן הדעות הנכונות יגזרו מעשים נכונים. זוהי הבנה המשאירה את המעשה האמיתי ואולי גם את גמולו הטוב במרכז.

בינתיים נסתפק בהבנה זו, וכאשר נעסוק בגישתו של הרמב"ם נראה הבנה נוספת בחשיבות ידיעת האמת.

יש ספר יסוד נוסף שנכתב בימי הביניים שעוסק באופן רשמי באמונות ודעות, ונשאר פופולרי מאוד עד היום, אולי יותר מכל הספרים שנכתבו באותה תקופה (כנראה בשל הסיבה שהוא מאמץ גישה שאינה פילוסופית קלאסית ובזה הוא מתאים יותר לחשיבה המודרנית ואולי אף הפוסטמודרנית). ספר זה הוא ספר הכוזרי, או בשמו המקורי: "ספר תשובות לטענות נגד הדת המושפלת והבאת ראיות להגנה עליה" (נכתב בערבית ותורגם). גם ספר זה נכתב כספר פולמוסי כפי שעולה משמו ומפתיחתו:

"שאלו שאלו אותי על מה שיש אתי מן הטענות והתשובות על החולקים עלינו מן הפילוסופים ואנשי התורות, ועל המינים החולקים על המון ישראל"

אף בספר הכוזרי אנו רואים את חשיבות לימוד האמונה: למרות שהוא נכתב כמענה לשאלות שהתעוררו בדור, הפולמוס עם המתנגדים ליהדות הוא זניח בספר, ועיקר הספר עוסק ביסודות אמונת ישראל.

לימוד אמונה – חלק ב'

אתמול ראינו כי לימוד האמונה בדורות קדמונים (עד סוף תקופת הגאונים) נלמד בדרך כלל כחלק משאר ענייני היהדות או כצורך השעה - על מנת להגן על היהדות מפני התקפות מבחוץ.

כפי שראינו, למרות שניתן היה לחשוב שהמערכת של לימוד האמונה תפקידה הוא מגננה וויכוח עם דרכים רעות המתנגדות ליהדות, לימוד האמונה הוא הרבה מעבר לכך. נקודה זו בולטת בגישתו של הרמב"ם. לפי הרמב"ם הידיעות האמיתיות הן המטרה, ולא אמצעי בלבד על מנת לחיות בצורה נכונה, או להגיע לחיי העולם הבא.

וכפי שהוא מביא בהקדמתו לפירוש המשניות:

כאשר מצאו [הקדמונים הנ"ל] שתכלית כל אלו העניינים הוא למציאות האדם, הוצרכו לחקור כמו כן, למה נמצא האדם? ומה היתה כוונת יצירתו? וכאשר האריכו לחקור בענין זה, מצאו לאדם פעלים רבים מאד. שהרי כל מיני בעלי חיים והאילנות, יש להן פועל אחד בלבד, או שני פעלים. כמו שאנו רואין הדקלים, שאין להם פועל, אלא להוציא התמרים. וכן שאר האילנות. וכן החיות, נמצא מהם מי שיארוג בלבד, כמו העכביש; ומי שיבנה, כמו השממית (והוא צפור דרור המקננת בבתים בזמן החום); ומי שיטרוף, כאריה. אבל האדם יעשה מעשים רבים משתנים זה מזה. וחקרו על כל פעולותיו, פועל פועל, לדעת תכלית בריאתו מאלה הפעלים. ומצאו, כי תכליתו פועל אחד בלבד, ובשבילו נברא; ושאר פעליו הם לקיים עמידתו, כדי שישלם בו הפועל האחד ההוא. והפועל הזה הוא, לצייר בנפשו הסודות המושכלות, ולדעת האמיתות על פי מה שהם עליו. שהדעת נותן ששווא ושקר להיות תכלית האדם לאכילה ולשתיה ולבעילה, או לבנות קיר, כי כל אלה מקרים מתחדשים עליו, לא יוסיפו על כוחו הפנימי; ועוד, שהוא משתתף בזה עם רוב הברואים. והחכמה היא אשר תוסיף על כוחו הפנימי ותעתיק אותו ממעלת בוז למעלת כבוד, שהרי היה האדם בכוח, וחזר אדם בפועל. והאדם קודם שישכיל ויידע – הוא נחשב כבהמה, לא נבדל משאר מין החיות אלא בהגיון, שהוא חי בעל הגיון. רוצה לומר בהגיון, שהוא מצייר לנפשו המושכלות. והנכבד שבמושכלות, לצייר לנפשו אחדות הקב"ה וכל הנלווה לענין ההוא מהאלהיים; ששאר החכמות אינם אלא להרגיל בהם, עד שיגיע לדעת האלהי. והדיבור בזה הענין עד כלותו יארך מאד.